

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξαιρέσει πολλὰ ὀλίγων χωλαίνουσι καὶ ἄπασαν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ὅλως ἀνέξιοι τῆς ὑψηλῆς θέσεως ἣν κατέχουσιν. Ἀφ' ἑτέρου ὅλως παράλογον ἢ μᾶλλον καθαρὰ παρὰδοξολογία εἶναι τὸ νὰ ἰσχυρίζεται τις ὅτι ἅπαντες οἱ ἐν Ῥωσίᾳ γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ἀπώλεσαν πᾶσαν ἐθνικότητα. Ὑπάρχουσι, κύριοι, καὶ ἐνταῦθα οὐκ ὀλίγοι, οἵτινες τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν τηροῦσιν ὅλως ἀλώβητον ἔχοντες ἀγνόητα φιλοπατρίας αἰσθήματα καὶ ἔτοιμοι ὄντες εἰς πᾶσιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ μεγάλου θυσίην. Ἐλπίζωμεν ὅτι κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἐκύττην διὰ τὸν Ἑλληνισμόν ἐποχὴν οἱ λόγοι ἡμῶν οὗτοι θέλουσιν ἐπικληθεύσῃ καὶ ὅτι ὡς τὸ πάλαι ὃ ἐν Νοτίᾳ Ῥωσίᾳ Ἑλληνισμὸς θέλει ἀναδειχθῇ ἐπ' αἵματι τοῦ σептоῦ ὀνόματος ὃ φέρει κενῶν τὸ βελάντιόν του ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἀγκυκῶν. Γένοιτο!

Ἐν Ὁδησσῷ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1884.

Κ. Α. Παλασιολόγος

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΣΚΟΤΕΙΝΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ

ὑπὸ ΦΕΡΑΙΝΑΝΔΟΥ ΓΡΗΓΟΡΟΒΙΟΥ*

Κατὰ τὴν μεταξυτικὴν περίοδον πρὸ τῆς μεγάλης καταστροφῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὅποιον οἱ Λατῖνοι Σταυροφόροι ἐν ἔτει 1204 ὑπέταξαν καὶ διένειμαν μετὰ τῶν, ἀνὴρ ὄντως μεγαλοφυΐας ἐπέχυσσε φῶς ὑπὲρ τὰς Ἀθήνας. Οὗτος ἦν Μιχαὴλ ὁ Ἀχομινάτος, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ πολιτικοῦ καὶ ιστοριογράφου Νικήτα. Οὗτός ἐστιν ὁ μόνος ἐν τῷ μεσαιῶνι Ἀθηναῖος-καὶ δύναται τις ν' ἀποκαλέσῃ αὐτὸν οὕτω ἕνεκα τῆς μακρῆς αὐτοῦ διατριβῆς ἐν Ἀθήναις-τοῦ ὁποίου συγγράμματα κατέχομεν, οἷον λόγους, ὑπομνήματα, μονωδίας, ποιήσεις καὶ πολλὰς ἐπιστολάς. Πᾶν ὅ,τι ἐκ τούτων διεσώθη, συνελέγη καὶ ἐξεδόθη νεωστὶ (1879 καὶ 1880) ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Σπυρίδωνος Λάμπρου· ἡ ὑπηρεσίᾳ δὲ αὕτῃ τὴν ὁποίαν ὁ νεκρὸς λόγιος προσήνεγκεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίου πόλεως εἶναι ἀνεκτίμητος. Διότι πρὸ αὐτοῦ κατ' ἀποσπασματικὸν μόνον διὰ τοῦ Boissade, Tafel καὶ Elissen ἐγένοντο γνωσταὶ αἱ συγγραφαὶ τοῦ Ἀχομινάτου. Πρὸς δὲ τούτοις ἀπὸ τῶν πολυτίμων τούτων πηγῶν ἠντλήσαν δ' Ἀλμπρὸς τὴν ὕλην πρὸς τὴν μικρὰν αὐτοῦ συγγραφὴν «Αἱ Ἀθήναι περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος».

Μιχαὴλ ὁ Ἀχομινάτος ἐγεννήθη ἐν Χώναις ἢ Κολοσσαῖς τῆς Φρυγίας περὶ τὸ 1140. Ἐσπούδασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνθ' ἠδύκωσε τοῦ Εὐ-

σταθίου, τοῦ ὑπερὸν ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ περιφήμου ἐρμηνευτοῦ Ὀμήρου καὶ Πινδάρου. Ἐνῶ δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικήτας προηλείφετο εἰς λαμπρὸν πολιτικὸν στάδιον, αὐτὸς ἐξέλεξε τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀθήνας ὡς μητροπολίτης τῷ 1182, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Λάμπρος.

Ὅσον ἰδεώδη λάμψιν καὶ ἂν ἐξηκολούθει ἡ ἀρχιότης δανείζουσα ἀκόμη εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, αὕτη ὁμως εἶχε κατκρίψει τοσοῦτον, τὸ δὲ ὅλον θέμα Ἑλλάδος καὶ Πελοπόννησος, κυβερνώμενον ὑπὸ πρκίτωρος ἐδρεύοντος ἐν Θήβαις, εἶχε τοσοῦτω προκμεληθῇ, ὥστε πᾶς Βυζαντῖνος ὑπάλληλος ἐνόμιζεν ἐξορίαν τὴν ἐκεῖ διατριβήν. Ἐπιστολαὶ τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ἐκκτὸν ἔτη πρὸ τοῦ Ἀκομινάτου ζήσαντος, δεικνύουσιν, ὅτι ἡ καταφρόνησις αὕτη τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν δὲν ἦτο νέα. Ὁ Ψελλὸς ἔγραφε ποτε πρὸς τινὰ αὐτόθι κριτὴν εὐ τῶν Ἀθηνῶν διοικητῆς μόλις ποτὲ τὴν θρυλουμένην Ἑλλάδα ἰδὼν, ὡς τὴν Σκυθῶν θεασάμενος, τὴν ἑαυτοῦ τύχην ἀπολοφύρεται καὶ παρεκάλει τὸν ὑπάλληλον νὰ μὴ μισῇ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Τὴν ἀτυχῇ ταύτην χώραν καὶ τὰς Ἀθήνας ἤδη ὁ Ψελλὸς θερμῶς ὑπερησπίσθη, καὶ ἐπεκάλεσατο τὸν ἔλεον τῶν πρκιτῶρων καὶ τοὺς ἄρπαγας αὐτῶν φορολόγους ἐστηλίτευσε καὶ μεγάλη τῇ φωνῇ ἀπεφάνθη, ὅτι καὶ αὐτὸς ἠγάπα τοὺς Ἀθηναίους καὶ Πελοποννησίους ἐνεκα τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κίμωνος καὶ τῶν φιλοσόφων καὶ ῥητόρων χάριν. Νομίζει τις ὅτι ἀκούει τὸν Πετράρχην φέγοντα τοὺς τὸν ἐν Ῥώμῃ βίον τρέμοντας Αἰνιωνίους καρδινκλίους ἀνχινώσκων ὅ,τι ὁ Ψελλὸς γράφει πρὸς τινὰ Βυζαντινόν· «Εἰ τὰ τῆς κλεινῆς Ἑλλάδος χωρία τὰ πολυάκρατα ἢ πολυῦμνητα, ἀφ' ὧν οἱ Μακραθωνομάχοι καὶ ἀφ' ὧν οἱ Φίλιπποι ἐκεῖνοι καὶ οἱ Ἀλέξανδροι, οὐκ ἀποχωρῶντά σοι εἰς διατριβὴν καὶ διατροφὴν, τί ποτ' ἂν ἄλλο μέρος τῆς οἰκουμένης εἰς ὑποδοχὴν ἐξαρκέσῃ σοι; Ἀρ' οὖν οἱ πολλοὶ τῆς Ἀττικῆς λόγοι καὶ ὅσα περὶ τοῦ Πειραιέως οἱ πάλαι σοφοὶ συνεγράψαντο πάντα ψευδῆ τε καὶ μάταια καὶ τηνάλλως ἐψοφημένα;»

Ὁ νέος μητροπολίτης ἐποιήσατο τὸν εἰσιτήριον αὐτοῦ λόγον πρὸ τῶν ἐν τῷ Παρθενῶνι συνηθροισμένων Ἀθηναίων. Ἔστι δ' οὗτος κειμήλιον ἱστορικόν, ὁψιμον, ἀλλ' ἐντελὲς παράλληλον προῖον τῇ περιφήμῳ διδαχῇ Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου, τῇ ποιηθείσῃ ἐν τῷ Ἀγίῳ Πέτρῳ πρὸ τῶν Ῥωμαίων ἣν ἀπεκάλεσα ἐπικήδειον τῆς Ῥώμης. Πᾶσαι αἱ περὶ Ἀθηνῶν εἰδήσεις φθάνουσιν εἰς ἡμᾶς ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων, οὕτω δὲ χωρίζει τοὺς δύο πατριώτας, τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης καὶ τὸν τῶν Ἀθηνῶν, χρόνος ἐξ ὅλων αἰώνων, καίτοι ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν καὶ ἐνεργείας καὶ τῶν ἐπ' ἑσθῆς θλιβερῶν σχέσεων τῶν δύο αὐτῶν πόλεων ἀναγνωρίζονται ὡς δίδυμοι ἀδελφοί.

Ὁ κλασικῆς παιδείας τυγχάνων Ἕλληνα ἀπετείνετο πρὸς τοὺς ἐκφυλισθέντας Ἀθηναίους ὡς πρὸς γνησίους ἐγγενεῖς κληρονόμους τοῦ αἵματος

καὶ τοῦ πνεύματος τῶν προγόνων (αὐτῶν Ἀθηναίων οὗτοι καὶ ἐξ Ἀθηναίων αὐθιγενῶν). Δὲν ἐδίσταζε μὲν περὶ τῆς γενεαλογικῆς διαρκείας τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, παρεπονείτο δὲ μόνον, ὅτι ὁ χρόνος διέφθειρε τὴν ἀττικὴν γλῶσσαν, καὶ πολλάκις καὶ ἐν ἄλλαις αὐτοῦ συγγραφαῖς εὐρυῶς παρομοιάζει τῷ συμβάντι τούτῳ τὸν μῦθον τῆς ὑπὸ τοῦ Τηρέως βαρβάρως ἀποκοπίσης τὴν γλῶσσαν Φιλομήλας.

Ἡ πρώτη αὐτοῦ διδασχὴ ἀποπνέει θαρρύθυμον πνεῦμα ἀρχαίων ἀναμνήσεων. Ἐξύμνει τὰς Ἀθήνας, ὡς ἐξόμνουν ἅπαντες τὴν πόλιν ταύτην, ὡς τὴν μητέρα τῆς ῥητορικῆς τέχνης καὶ σοφίας καὶ ὑπερίμνησε τοῖς Ἀθηναίοις τὴν ὠρχίαν ἀρχαίαν ἐορτὴν τῆς λαμπροδεδρομίας, ἀλλ' ἐαυτὸν ὁμῶς δὲν ἤθελε νὰ εὐδακμονίσῃ ἐπὶ τῇ κατκλήψει τῆς ἐπισκοπικῆς ἐδρας αὐτῶν πολυθρηλήτων καὶ χρυτῶν Ἀθηναίων πρότερον, πρὶν ἢ ἀποκομίσῃται τὸν στέφανον ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ. Εἰρή-ἔτι, ἔλεγε, ξένος ἐν Ἀθήναις οὐκ ἔτι γινώσκω, ὃν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ὑπελείφθῃ πλέον τι ἢ τὸ ἐνδοξον αὐτῆς ὄνομα, καὶ ἤθελον μάλιστα νὰ μοι ἐδείκνυε περιηγητὴς τις σαφῇ γνωρίσματά τῆς διαρκείας τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, λέγων μοι αὐτός ἐστιν ὁ Περίπλους, αὕτη ἡ Στοά, ἐκείνη ἡ Ἀκρόπολις, οὗτος ὁ φανὸς τοῦ Δημοσθένους, καὶ οὕτω ἤθελε μὲ πείθει νὰ πιστεύσω, ὅτι βλέπω ἔτι πρὸ ἐμοῦ τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους. Οὕτω δι' εὐπρεποῦς κολακείας τοὺς ἀτυχεῖς ἐκείνους ἐκγόνοὺς περχυθούμενος, ὅτι φέρουσιν ἔτι ἐν ἐκυτοῖς τὸν τύπον τῆς φύσεως τῶν ἀρχαίων, περὶ αὐτοὺς νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν εὐγενῆ τῶν προγόνων ἦθην, τῶν ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας φιλοτιμοτάτων καὶ φιλάνθρωποτάτων καὶ τῶν οὐδὲν ἀγαπώντων πλέον τῶν ὠρχίων λόγων καὶ τῆς μουσικῆς. Οὕτως ὁ Περικλῆς κατεπράχυνε τὸν λαὸν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ λοιμοῦ διὰ λόγου, καὶ ὁ Τιμόθεος διὰ τοῦ αὐλοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Εἰ δὲ αὐτοί, οἱ νῦν πολῖται τῶν Ἀθηναίων, κατὰγονται ἐκ τοῦ χρυσοῦ ἐκείνου σπέρματος τῶν ἀρχαίων, τοῦτο θὰ δειχθῇ ταχέως. Ἀλλ' οἱ μὲν παλαιοὶ ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν λάτρες ψευδῶν θεῶν καὶ δὴ τῆς ψευδοπαρθένου Ἀθηνᾶς, ἥτις ἐτιμᾶτο ὡς παρθένος καίπερ γεννήσασα τὸν Ἐριχθόνιον, αὐτοὶ δὲ οὗτοι, ὅτε Χριστιανοὶ γινόμενοι, ἔπρεπε νὰ ὑπερβάλωσι διὰ τῆς ἰδίας ἀρετῆς τὴν τοῦ Ἀριστείδου, Αἴκντος, Διογένους, τὴν τοῦ Περικλέους, Θεμιστοκλέους καὶ τῶν Μακραθωνομάχων. Οὗτοι εἰσιν ἐξηυγενισμένα ἐλαίᾳς στελέχη ἐπὶ ἀγρίων ἐγκειτρισθέντα καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κυρίου ἀποστολικῇ δρόσῳ ποτισθέντα. Πάλαι μὲν ἔκκειεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἡ αἰωνία λυχνία τῆς ἀθείας, ἀλλὰ τὸ ἀπαιτῶν ἐκεῖνο φῶς ἐσβέσθη ὡς λάμψις πυρολαμπίδος, ἥμας ὡς ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης σὺν τῇ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ καὶ ἡλευθέρωσε τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τῆς τυραννίας τῆς ψευδοῦς παρθένου ὡς οὐρανόπεμπτος ἀστράπτει νῦν ἀπὸ τῆς ἀρκυς ταύτης ἡ αἰωνία λυχνία, ἵνα φωτίσῃ οὐχὶ μόνον τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ τὴν γῆν πᾶσαν.

ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ παρασυρόμενός παρέδωκεν ἑαυτὸν ὁ ῥήτωρ πρὸς αὐτὸν τὸν Μωσῆν, καὶ ἐφρόνει ὅτι δὲν ἴσταντο πλέον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὄρους Χωρῆς, ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ οὐρανοῦ.

Αἱ μεγάλαὶ αὗται ἀναμνήσεις ἔπρεπε νὰ ἐξυπνίσωσιν εἰς τὰ στήθη τῶν ταθλιμμένων ἀπογόνων τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων θαυμάσιον τινὰ καὶ ὑπερήφανον συγκρίσθαι ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ ἀκαρχίου ἔτι Παρθενῶνος, τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Ἐρεχθείου. Ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν, ἂν αἱ Ἀθηναῖ τοῦ 1182 ἠδυνήθησκον νὰ παρακολουθήσωσι τὴν ὑψηλὴν πτῆσιν τῆς διανοίας τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν καὶ τὴν κλασικῶς ἔτι κεχρωσμένην ἑγγραφὸν αὐτοῦ γλῶσσαν.

Οὕτω τὸ ἰδεῖν τὸν εὐγενεὺς ἀνδρὸς καὶ ἡ ἐνθεὸς αὐτοῦ ἀγάπη πρὸς τὰς Ἀθήνας κατήντησεν μετ' οὐ πολὺ εἰς δίκτασιν πρὸς τὴν παραγματικότητα, διότι εὔρε τὴν πόλιν εἰς μεγίστην παρακμὴν, τοὺς δὲ ὀλίγους αὐτῆς κατοίκους πενομένους καὶ ἐκβεβηρωμένους. Λοιμὸς καὶ λιμὸς εἶχον, ὥς φαίνεται, ὀλίγον πρότερον ἐρημώσει τὴν πόλιν, οἱ δὲ πειραταὶ ἐλήστευον ἀτιμωρηταὶ τὰ τε παράλια καὶ τὴν μετοχίαν, καὶ ὅσων οὗτοι ἐφείδοντο ἐκεῖνα ἤρπαζον οἱ Βυζαντινοὶ πράκτορες. Τὰ πάθη τῶν Ἀθηναίων ἐξεικόνισεν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὁ Ἀκομινάτος, κίτινες παρέχουσιν ἡμῖν τὴν μόνην αὐθεντικὴν εἰκόνα τῆς πόλεως ἐν τῷ μεσαιῶνι.

Οὕτως ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς Αὐτωρικὸν γράφει· «Ἀθήνηθεν τὸ γράμμα, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο περισσώτερον καὶ σοφώτερον, ἀγαπητὸν δὲ μᾶλλον εἰ μὴ καὶ λίαν ἀγροικικώτερον». Σπανίζει, λέγει, ἡ πόλις φιλοσόφων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐκναύσων αὐτῶν. Φαντάζεται ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῇ παρὰ τῶν Βαβυλωνίων καταστραφείσῃ Ἱερουσαλὴμ, καὶ λογίζεται ἑαυτὸν ἄλλον Ἱερεμίαν, τοῦ ὁποῦ ἀποσπᾷ τὰ δάκρυα ἡ θεὰ τῶν κατεσκημμένων τειχῶν, τῶν ἐρήμων λεωφόρων καὶ τοῦ εἰς ῥάκη κεκαλυμμένου καὶ λιμώττοντος λαοῦ. Ἐφῆμερ' πάντα ἀγενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται, ἡ δὲ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκε· διότι ἡ μὲν χάρις τῆς Ἀττικῆς γῆς ἡ αὐτὴ, ὁ μελιχρὸς Ὑμηττός, ὁ εὐχάληνος Πειραιεύς, ἡ πάλαι μυστηριώτις Ἐλευσίς, ἡ τῶν Μακροθωομιάχων ἱππήλατος πεδιάς καὶ ἡ Ἀκρόπολις ἡ δὲ φιλόλογος ἐκείνη γενεὰ καὶ περιττὴ τὴν σοφίαν οἶχεται, ἐπεισῆλθε δὲ ἡ ἄμουςος, πτωχὴ τὸν νοῦν, πτωχὴ τὸ σῶμα. Ἡ ποτὲ μεγάλη καὶ ἐνδοξὸς πόλις ἐστὶν ἐρείπιον μέγα· ἀξέλειπε, λέγει κατὰ τὸν Ἱερεμίαν μετὰ ῥητορικῆς ὑπερβολῆς, καὶ φυσική· οὐ σιδηρεὺς παρ' ἡμῖν, οὐ χαλκεὺς, οὐ μαχαιροποιός».

Δὲν συμφωνῶ μετὰ τοῦ Ἀόμπρου, ὅστις τὴν παρακμὴν ταύτην τῶν Ἀθηναίων ἀναφέρει εἰς τὴν μὴ ἱστορικῶς πιστουμένην ἄλωσιν τῆς πόλεως παρὰ τῶν Σικελίων· διότι πῶς δὲν ἤθελέ που μνημονεύσει ταύτης ὁ Ἀκομινάτος; Ἀποδίδω μᾶλλον ταύτην εἰς τὴν κακὴν τῶν Βυζαντινῶν διοίκησιν πρὸς τῇ φυσικῇ πτωχείᾳ τῆς Ἀττικῆς καὶ εἰς τὴν παρακμὴν τοῦ ἔμπο-

ρίου πρὸς ταῖς ἀδικλείπτους τῶν πειρατῶν λεηλασίαις. Ἐν ταῖς δειναῖς ταύταις συμφοραῖς ἐζήτησεν ὁ Ἀκομινάτος νὰ μετριάσῃ τὴν ἀθλιότητα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν, ὅπως Γρηγόριος ὁ Μέγας τὴν τῆς Ῥώμης καὶ Ἰταλίας ἐπὶ τῶν Λογγοβάρδων. Ὡς δὲ ὁ Πάππας αὐτός, ἔγραψεν ὁ Ἀκομινάτος εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς στρατηγούς αὐτῶν ἱκετικὰ γράμματα· καὶ ὥς ποτε ὁ Γρηγόριος προσηγόρευσε κολακευτικῶς τὸ ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τέρας, τὸν Φωκᾶν, οὕτω καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν ἐξεθείλασε τὸν τύραννον Ἀνδρόνικον, εἴτα ὁμῶς πάλιν κρημνισθέντα κατεκάλυψε δι' ὕδρων.

Οἱ αὐτοκρατορικοὶ πρρίτωρες κατεῖχόν πως ἐν Ἑλλάδι αἶαν θέσιν ἄλλοτε οἱ ἔξαρχοι τῆς Ῥαβέννης ἐν Ἰταλίᾳ. Οἱ ἐπίσκοποι τῆς χώρας προσηγόρευον αὐτὰς ἐκάστοτε διὰ πομπῶδων γαργῶν· ἐνύφουν τὰς ἀρετὰς αὐτῶν εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ ἐνόμιζον ἕνα ἕκαστον ποθητὸν Μεσσίαν τῆς Ἑλλάδος, εἴτα δ' ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν ἐκλείζετο ἰδίως ὁ αὐτοκράτωρ. Πολλὰ τῶν τοιούτων ἐγκωμίων τοῦ Ἀκομινάτου διεσώθησαν. Εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ ἐγκωμίῳ εἰς τὸν πρρίτωρα Προσοῦχον, ἐλθόντα εἰς Ἀθήνας ὅτε εἰσέτι ὁ Ἀνδρόνικος συνεδασίλευε τῷ Ἀλεξίῳ τῷ υἱῷ τοῦ Μανουῆλ, λέγει πρὸς τὸν ὑπάλληλον τοῦτον· «Ἡ ἐμὴ Ἀττικὴ καὶ ἡ χρυσὴ ποτε πόλις Ἀθήναι ὥς δώρημά σε θεῖον καὶ τέλειον ὑποδέχεται»· εἴτα δὲ ποιεῖ τὰς Ἀθήνας αὐτὰς προσφθεγγομένης τὸν πρρίτωρα κατὰ τὸ αὐτὸ ὅλως ῥητορικὸν σχῆμα, καθ' ὃ ὁ Σύμναχος καὶ ἕτεροι Ῥωμαῖοι ῥήτορες ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων ἐποίουν λαλοῦσαν τὴν γηράσκου Ῥώμην καὶ ὥς αἰῶνας ὕστερον μετὰ τὸν Ἀκομινάτον ὁ Cola di Rienzo καὶ ὁ Πετράρχης παριστῶσιν αὐτὴν ὥς πενθοῦσαν χήρην ἐμφανιζομένην πρὸ τῶν δεσποτῶν αὐτῆς καὶ λαλοῦσαν.

«Ὅρξαι με, οὕτως ἐλάλουν καὶ ἀτυχεῖς Ἀθήναι ἐν ἔτει 1183, τὴν θρυλουμένην τῶν πόλεων, ὅπως ὁ μὲν χρόνος ἀνέλωσε, ταῖς δὲ λειψάνοις τοῦ χρόνου συνεπέθετο κακίαν πολύτροπον καὶ κατέλαβε χωρίον μικροῦ καὶ ἀοίκητον, ὀνόματι μόνῳ καὶ σεμνοῖς ἐρειπίοις γνωριζομένην. "Ἦδε ἐγὼ, ἡ τλήμων, ἡ πάλαι μὲν μήτηρ σοφίας παντοδαπῆς καὶ πάσης καθηγεμὼν ἀρετῆς, ἡ πεζομαχίαις καὶ ναυμαχίαις Πέρσας πολλὰς καταστρατηγήσασα, νῦν δὲ σκαριδίαις ὀλίγοις πειρατικοῖς κατὰπολεμουμένη καὶ ληϊζομένη τὰ ἐπὶ θαλάττῃ πάντῃ· ἡ πιῶσα τὸ ἐκ χειρὸς Κυρίου πατήριον κἀντεῦθεν λιμῶ καὶ δέψει καὶ πτωχεῖα προσταλαιπωρήσασα. "Ἦδε ἐγὼ ἡ δυστυχοῦσα τὰ τ' ἔσθον τὰ τε θύριζε· ἦν ἔξωθεν μὲν ἀτεκνοὶ πειρατικὴ μάχαιρα, ἐκ δὲ τῶν ταμιείων μου φόβος. "Ἄγε γοῦν δός μοι γεῖρα χαμαὶ κειμένη, κινδυνεύουσα βοήθησον, νεκρουμένην ἀναζωπύρησον, ἕνα τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ Μιλτιάδῃ καὶ τῷ δικίῳ Ἀριστείδῃ ἐγγράψω σε».

Ὁ εὐφυὲς ἐπίσκοπος ἔσχε τὴν ὥραιαν καὶ συγκινητικὴν σκῆψιν νὰ ὑπομνήσῃ τῷ πρρίτῳ, ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαῖαις Ἀθήναις ὑπῆρξεν Ἑλέου δωμὸς

καὶ τὸν προέτρπε ν' ἀνεγείρῃ αὐτὸν πάλιν. Ἐπέρχνε δὲ τὸν λόγον αὐτοῦ δι' εὐχῆς πρὸς τὴν θεομήτορα Παρθένον, ἣν ἀποκαλεῖ σῴτειράν. Ἀθηνῶν· ὡς τοιαύτην ἐδόξαζον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Παρθένον Μαρίαν, καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ μεσκιῶνος τοῦ ἀποστόλου Πέτρον καὶ Παῦλον ἐώρταζον ὡς σωτῆρας τῆς ἐκυτῶν πόλεως.

Ὅμοια πράγματα ἀπηύθυνεν ὁ Μιχαήλ εἰς τὸν νέον πρίτωρα Δρμῦν, κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἀφίξιν του, τὸν ὁποῖον παρέδωκε πρὸς τὸν κτίστην τῆς πόλεως Θησέα. Ὁ χρόνος, ἔλεγεν αὐτῷ, ἐστέρησε τὰς Ἀθήνας πάντων, καὶ αὐτῆς τῆς γλώσσης, καὶ ἐγένετο ἄγλωττος ἡ μήτηρ τῆς σοφίας ἐνθα ποτὲ ἡ δόξα τῆς Στοᾶς καὶ ἡ τῶν Περιπατητικῶν ἐπλήρωσε τὴν γῆν, ἐνθα ὁ Περικλῆς ἐκαλεῖτο Ὀλύμπιος, ἐνθα ὁ Δημοσθένης, ὁ Λυσίας, ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Ἰσοκράτης ὑπερέδωκλον τὰς σειρήνας. Οὐδὲ αὐτός ἐστιν εὐδαιμόνων ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις ὑπερκαθήμενος τῆς πέτρας τχύτης ἀκούει τὴν ἡχὴν μόνην ἀντιφθεγγομένην τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις, καὶ ἐξ ὅτου κατοικεῖ τὰς σοφὰς Ἀθήνας κινδυνεύει ν' ἀγροικισθῇ. Δὲν λέγει περὶ τῆς ἀφκνισθείσης ἀρχαίας λαμπρότητος, διότι καὶ αὐτὸ τὸ τῆς πόλεως σχῆμα ἀπώλεσαν αἱ Ἀθηναί· τὰ τεῖχη εἰσὶ καθηρημένα, αἱ οἰκίαι κατεσκαμμέναι καὶ γεωργοῦμεναι, καὶ ὡς ποτε αἱ Θᾶβαι ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἐκκκοποιήθη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ἐκπορητῶν αὐτῆς. Οὕτω βαρβαρικώτερον τῶν Περσῶν κατέστρεψεν ὁ χρόνος σὺν τῷ συμμάχῳ φθόνῳ τὰ ἀγαθὰ τῶν Ἀθηνῶν. Εἶτα ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους τοῦ Προφήτου περὶ τῆς Βαβυλῶνος· «Ποιμένες μὲν οὐκ ἀνγκυρύνονται ἐν αὐτῇ, ἀναπνύονται δὲ θηρία πονηρὰ δαιμόνιά τε ἐναρχοῦνται καὶ ὀνοκένταυροι κατοικοῦσι καὶ ἐχῖνοι τοῖς οἴκοις ἐννεοτερούουσι», καὶ περαίνει τὸν λόγον τοῦ δι' ἐνθουσιαστικοῦ ἐγκωμίου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου.

Ὅτε ὁμῶς ἐν ἔτει 1185 ὁ ἰσχυρὸς, ἀλλὰ σκληρὸς αὗτος δεσπότης, συναπεία τῆς παρὰ τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ἀλώσεως καὶ δεινῆς ἐρημώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, κατὰ τινὰ στήσιν αὐλικὴν ἐφονεύθη, ὁ αὐτὸς ἐγκωμιαστῆς ἀνύψωσε μέχρις οὐρανοῦ τὸν ἐκείνου ἐλαεινὸν διάδοχον Ἰσαάκιον Ἀγγελον καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς τυραννοκτόνοις Ἀρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι. Κολακεία τῶν ἰσχυρῶν καὶ δωροδοκία ἐγένοντο τοῖς Βυζαντινοῖς δευτέρᾳ φύσει. Ἀλλ' ὁμῶς μετ' ἐπαινετῆς παρηκσίας ἐξέβηκεν ὁ Ἀκομινάτος τῷ αὐτοκράτορι τὰ δεινὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, οὐ φροντίζων περὶ τοῦ μίσους καὶ τοῦ φθόνου τῶν αὐλικῶν, ὧν ἀπεκάλυπτε τὴν τυραννίαν.

Ἐν τῷ εἰς Ἰσαάκιον Ἀγγελον ἐγκωμίῳ λέγει τῷ νέῳ ἀρχοντι ὅτι αἱ Ἀθηναί κινδυνεύουσι ν' ἀφκνισθῶσιν ἀπὸ τοῦ κύκλου τῶν πόλεων, καὶ εἰσὶ τόσῳ πτωχοί, ὥστε δὲν δύνανται καὶ νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ χρυσοῦν στέφανον κατὰ τὰ εἰωθότα. Ἐν δὲ τῷ Ὑπομνηστικῷ αὐτοῦ εἰς Ἀλέξιον Γ', τὸν ἐκθρονίσαντα καὶ ἐκτυφλώσαντα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰσαάκιον, ἐκτίθηται τὴν θλιβερωτάτην εἰκόνα τῶν Ἀθηνῶν, ἥς τὸ ὄριον τοσαῦτον ἔρη-

μον κατοίκων ἐστίν, ὥστε κινδυνεύει νὰ περιστῇ εἰς αὐτὴν τὴν παροιμιάζομένην ἐρημίαν σκυθικὴν, κατηγορεῖ τῶν πασιγῶρων τὰς ἀνκισχύνοντας φορολογίας, οἷτινες δικριθμοῦσι τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὰς τρίχας τῶν κεφαλῶν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπιμαρτυρόμενος τὰ ἀρχαῖα τῶν Ἀθηναίων προνόμια ἱκετεύει τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον Ἀλέξιον νὰ εὐσπλαγχνισθῇ τὴν πόλιν.

Ὁ Μιχαὴλ ἐπικαλεῖται πρὸς τοῦτοις τὸν ἕλεον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικαδέλφου Βασιλείου Καματηροῦ, ὅτε οὗτος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας. Ἐξορκίζει τὰς σκιὰς τῶν μεγάλων Ἀθηναίων νὰ προσκυνήσωσι τὸν ἄνδρα καὶ αὐτὸν τοῦτον προτρέπει νὰ γίνῃ μετὰ Θεμιστοκλέα καὶ Κόνωνα τρίτος ἀνοικιστὴς τῆς πόλεως, ἥτις νῦν ἐστὶ νεκρὰ καὶ ἥς αὐτὸ τοῦνομα ἤθελεν ἀσπνισθῇ, καὶ μὴ συνεῖχε τοῦτο τὰ καρτερώτερα καὶ φθόνου καθυπέρτερα, Ἀκρόπολις αὕτη καὶ Πάγος ἐκεῖνος Ἄρειος, Ὑμηττός τε καὶ Πειραιεὺς καὶ εἴ ποῦ τι ἄλλο φύσεως ἔργον ἀκίνητον.

Εἰς δὲ τὸν εἰς Ἀθήνας σταλέντα Μέγαν δοῦκα Στρουφιὸν ἔλαβεν, ὅτι ὁ πᾶς πλοῦτος τῶν Ἀθηναίων συνίσταται εἰς τὰ μυτήρια τοῦ ναοῦ τῆς Μαρίας, τὰ δὲ λοιπὰ εἰσὶ σωρὸς ἐρσιπίων. Τοῦ Βυζαντίου δ' ἐκεῖνου μεγίστος ἐμπορικὸς πλοῖα ἐν Πειραιεῖ ἰδόντος καὶ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἕως μετὰ παιδιᾶς, συγκρίνοντας, ὁ Μιχαὴλ ἐν τινὶ ἐπιστολῇ ὑπερίμνησεν αὐτῷ τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο καὶ διεβεβαίου, ὅτι ἡ χώρα τῶν Ἀθηναίων οὔτε κάρπιμός ἐστιν οὔτε ζωοτρόφος, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν αὐτόθι ἱστουργεῖα σθηρικῶν, ἀλλὰ μόνον πλῆθος πειρικτῶν, οἷτινες ληΐζονται τὴν χώραν μέχρι τῶν ἀκρωρείων, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ θάλασσα, ἡ τὰς Ἀθήνας πόλιν εὐδαίμονα ποιήσασα, νῦν ἡ πηγὴ ἐστὶ τῆς ἀθλιότητος αὐτῶν. Εἶτα παρκαλεῖ τὸν Μέγαν δοῦκα νὰ μὴ δίδῃ πίστιν εἰς τοὺς φθονερούς, οἷτινες διέβαλλον αὐτόν τε καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὡς δυσμενεῖς δὲ τούτους νοητέον τὰς τε γείτονας πόλεις καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς διοικητάς.

Τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἔδκινον ἐπὶ τὰ χεῖρω ἔνεκα τῆς ἐσωτερικῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ κράτους, τὸ ὅποῖον αὐλικαὶ στάσεις, ἐχθρικὴ πίεσις, σατραπικὴ διοίκησις καὶ διχθυρὰ τῆς ὑπαλληλικῆς προσέφερον λαίαν τοῖς λατίνοις κατακτηταῖς. Ὁ ἐν Ἀθήναις βίος τῶν εὐγενεῶς Ἀκομινάτου ἀπέβαιεν ἀλγεινότερος. Ὁμολόγει παρρησίᾳ ὅτι μετὰ τὸ ἐκδοκρωθέντος καὶ ἀμαθοῦς λαοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο καὶ αὐτὸς βάρβαρος· παρεπονείτο, ὅτι ἐλησμονήθη ὡς τεθνεὺς· ὠνόμαζε τὰς Ἀθήνας, ὡς πάντες οἱ Βυζαντινοὶ, τὴν κατωτάτην ἐσχατιὰν τῆς γῆς καὶ ἀτεχνῶς Τάρταρον, ἐνθὰ εἰδώλοις ἀνθρώπων συνδικιτᾶται, καὶ παρεκάλει τοὺς ἰσχυροὺς αὐτοῦ φίλους νὰ τείνωσιν αὐτῷ τὴν χεῖρα, ἵνα ἐκ τοῦ Ἄδου τούτου ἀνασύρῳσιν αὐτὸν πάλιν εἰς τὸ φῶς.

Ἡ εὐχὴ δ' αὐτοῦ αὕτη τοῦ νὰ καταλίπῃ τὰς Ἀθήνας ἐπληρώθη τέλος ἀφοῦ κατέσχε τὴν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἑδραν ἐπὶ δύο καὶ εἴκοσιν ἔτη.

εἶτα ὅμως ἐμελλεν ὡς ἔτι κακοδιαμυνέστερος ἀνὴρ γὰρ διαπεράνῃ τὸ ὑπολοιπὸν τοῦ βίου του ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Τὸ βασίλειον τῶν Κομνηνῶν κατεστυν-
τρίσθη διὰ τῆς τετάρτης σταυροφορίας ὑπὸ τοὺς ἥρωας Δάνδολον, Βαλ-
δουῖνον καὶ Βονιφάτιον· τὴν δ' ἐγγίζουσιν ἀναισθητοῦ ἐπωφελήθη πρῶτος
ὁ Λέων Σγουρός, ὁ ἄγριος δεσπότης τῆς Ναυπλίας καὶ Κορίνθου, ἵνα κα-
ταλάβῃ τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπολιόρκησεν τὴν πόλιν ἐν ἔτει 1203· ἀλλ' ὁ
Θαράλλεος μητροπολίτης ὑπερησπίσθη γενναίως τὴν ἐχυρὰν Ἀκρόπολιν,
ὥστε ὁ τύραννος ἀπεσύρθη, πυρπολήσας τὴν κάτω πόλιν.

Μόλις ἐν ἔτος ἑκαδύτερον, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1204, ἐφάνησαν οἱ Λατῖνοι
Σταυροφόροι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἄκρίτου (Markgraf) Βονιφατίου, εἰς τὸν
ὁποῖον κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ κράτους ἔτυχεν τὸ βασίλειον τῆς Θεσσα-
λονίκης· ὁ τελευταῖος Ἑλληὴν ἐπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἠδύνατο τῶρα
πλέον γὰρ ὑπερασπισθῆναι τὴν Ἀκρόπολιν καὶ πηρέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς
Φράγγους. Εἶδε τὸν λαμπρὸν, τὸν πλούσιον εἰς θησαυροὺς ναὸν τῆς Θεομή-
τορος ὑπὸ τῶν ἀνασίων καὶ ἀστεῶν διαρπαζόμενον, καὶ καταλιπὼν τὰς
Ἀθήνας καὶ ἔτος ὅλον περιπλανώμενος, ἐξέλεξε τέλος ὡς διαμονὴν τὸ ἐν
Κέῳ μοναστήριον τοῦ Προδρόμου. Ἐξέλεξε δὲ τὸ νησίδιον τοῦτο ὡς ἁυ-
λὸν, διότι ἔκειτο πλησίον τῶν ἀττικῶν ἁλῶν, καὶ οὕτως ἠδύνατο ἐν-
τεῦθεν αὐτὸς ἀπὸ τινων σκοπιῶν ἡλιβάτων ἐπισκέπτεσθαι τὸν παναθηναϊκὸν
ὄλεθρον καὶ ὡς οἶόν τε προσδοκῆσθαι».

Ἦδη ὅμως ἠσθάνετο ἐκυτὸν ὡς ἐξόριστον, καὶ ἀπὸ τῶν ἁλῶν τῆς
νήσου, τῇ ὁποίᾳ οἱ τῶν Ἀθηνῶν κύριοι Φράγγοι ἐπὶ μακρὸν δὲν προσήγ-
γισαν, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ἱερὰ τῆς Ἀττικῆς ἐδάφη αὐτὸς πρὸς
Ἐδέμ ἀπολεσθεῖσαν». Ἀπέκρουσε δὲ τὴν πρόσκλησιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ
τολμηροῦ Ἀσκαρέως, τοῦ ἰδρύσαντος ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ νέον μέλλον τοῦ
Βυζαντιακοῦ κράτους, ὡσάυτως δὲ καὶ τὴν τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ τῆς Ἡ-
πείρου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου Δούκα, ¹ διότι τὰ δεινὰ τοῦ γή-
ρατος δὲν ἐπέτρεπον αὐτῷ πλέον γὰρ ἐγκαταλίπει τὸ καλλίον. Ὑπέστη δ'
ἔτι τὴν πικροτάτην θλίψιν τοῦ βίου αὐτοῦ, τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ Νι-
κήτα, τῷ ὁποίῳ ἀφιέρωτε μοναδικὴν περιωθεῖσαν ἡμῖν.

Ἀπὸ μόνον τολμήσας ἐπλευσεν ἐκ Κέῳ εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἴδῃ τὴν πα-
λαιὰν αὐτοῦ κοινότητα. Συνέβη δὲ τοῦτο κρυφίως, περίπου ἐν ἔτει 1216,
ἀλλὰ κατέλειπεν αὐτίκα τὴν πόλιν. «Καὶ εἰ μὴ θάπτον ἐκεῖθεν ἀπέπτυν»
οὕτω ἔγραψε τῷ Θεόδωρῳ Δούκᾳ, «τοῖς ἰταλικοῖς ἂν ὁδοῦσιν ἐγεγόνειν
κατάδρομα καὶ αὐτός». Ἡ εἰς Ἀθήνας ἐμφάνισις τοῦ ἀρχαίου μητροπο-
λίτου δὲ ἠδύνατο βεβαίως γὰρ ἦ χρηστὴ τοῖς νέοις ἀρχουσιν, οἵτινες μετέ-
βαλον τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἑδρὰν Λατίνου ἀρχιεπισκόπου. Ἀλλ' ἴσως ἰδίῳις

¹ Σημ. Μ. Ἐνταῦθα ὑπόκειται παρεννόησις τις. Κατὰ τὸν Λάμπρον (τόμ. Β' σ. 645)
τὸν Ἀχομινάτον μετεκαλίστατο ὁ Θεόδωρος Ἀσκάρις ἐκ Νικαίας καὶ ὁ δεσπότης Θεόδωρος
Δούκας, ὁ τοῦ Μιχαὴλ ἀδελφός, ἐξ Ἡπείρου.

δρμασιν ἐπείσθη ὁ Ἀκομινάτος, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τούτους δὴ τοὺς «Ἰταλοὺς βαρβάρους» ἤρξατο βαίνουσα πρὸς βελτίονα τύχην. Διότι οἱ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κακούμενοι Ἀθηναῖοι παρεδόθησαν τῇ ξένη κυριαρχίᾳ ἄνευ ἀντιστάσεως, καὶ δὴ καὶ Ἕλληνες ἱερεῖς ὑπετάγησαν αὐτῇ, καὶ πολλοὶ τῶν φυγάδων ἐπανέκαμψαν ἀδεῶς καὶ ἀλύπως εἰς Ἀθήνας, ὡς μαρτυροῦσι πολλὰ ἐπιστολὰὶ τοῦ Μιχαήλ ἐκ Κέω, ὅπου ἀπέθανεν ὁ ἔξαρχος ἀνὴρ περὶ τὸ ἔτος 1220.

Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ γίνεται δῆλον, ὅποια ἡ κατὰστασις τῶν Ἀθηνῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ἀλλὰ καὶ ἐλεγείαν τινὰ εἰς ἰαμβοὺς ἀφιέρωσε τῇ ἐνδόξῳ πόλει, καὶ αὕτη ἐστὶν ὁ πρῶτος καὶ μοναδικὸς θρήνος ἐπὶ ταῖς Ἀθήναις ὅστις περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς.

Ἔρως Ἀθηνῶν τῶν πάλαι θουλουμένων
ἔγραψε ταῦτα ταῖς σκιαῖς προσαθύρων
καὶ τοῦ πόθου τὸ θάλπον ὑπαναψύχων.
Ἐπεὶ δ' ἔτ' οὐκ ἦν οὐδαμοῦ φεῦ! προσβλέπειν
αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀοίδιμον πόλιν
τὴν, δυσσερίθμου καὶ μακράωνος χρόνου
λήθης θυοῖς κρύφαντος, ἡφάντωμένην,
ἔρωτολήπτων ἀτεχνῶς πάσχω πάθος·
οἳ τὰς ἀληθεῖς τῶν ποθουμένων θέας
ἀμνηχανοῦντες ὡς παρόντων προσβλέπειν,
τὰς εἰκόνας ὁρῶντες αὐτῶν, ὡς λόγος,
παραμυθοῦνται τῶν ἐρώτων τὴν φλόγα.
Ὡς δυστυχῆς ἔγωγε, καινὸς Ἰξίων,
ἔρῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἐκαῖνος τῆς Ἥρας,
εἶτα λαθὼν εἶδωλον ἡγκαλισμένος.
Φεῦ! οἶα πάσχω καὶ λέγω τε καὶ γράφω.
Οἰκῶν Ἀθήνας οὐκ Ἀθήνας που βλέπω,
κόνιν δὲ λυπρὰν καὶ κενὴν μακαρίαν.
Ποῦ νῦν τὰ σεμνὰ, τλημονεστάτη πόλις;
ὡς φροῦδα πάντα καὶ κατάλληλα μύθοις,
δίκαι, δικασταί, εἴματα, ψῆφοι, νόμοι,
δημηγορία, πειθανάγκη δητόρων,
βουλαί, πανηγύρεις τε καὶ στρατηγίαι
τῶν πιζομάχων ἅμα καὶ τῶν ναυμάχων
ἡ παντοδαπὴ Μοῦσα, τῶν λόγων κράτος·
ὅλωλε σύμπαν τῶν Ἀθηναίων τὸ κλέος,
γνώρισμα δ' αὐτῶν οὐδ' ἀμυδρόν τις ἔσθ.
Συγγνωστὸς οὐκαὶν, εἴπερ οὐκ ἔχων ὀλέπειν
τῶν Ἀθηναίων τὴν ἀοίδιμον πόλιν,
Ἰνδαλμα τούτης γραφικὸν ἐστῆσάμην.

Ἡ ἐλεγεία αὕτη, καὶ ὡς ἀπόσπασμα ἔτι, ἐστὶν ἀτίμητον μνημεῖον ἐκ

τῆς ἱστορίας τῆς παρχικῆς τῶν Ἀθηνῶν. Αὕτη ἐστὶ τὸ ὑατχτον ἄσμη τοῦ τελευταίου κλασικῶς παιδευθέντος Ἑλλήνος, τοῦ τελευταίου Ἀθηναίου, πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν τοῦ Περιελέους. Παράλληλοι δὲ ταύτῃ εἶσιν αἱ ἐλεγείαι, αἱ ποιηθεῖσαι ὑπὸ Λατίνων ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Ῥώμης. Ἡ σειρά τούτων ἀρχεταὶ σὺν τοῖς θρήνοις τοῦ τελευταίου τῶν ἐθνικῶν ποιητῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Κλαυδίου, καὶ περιλαμβάνει τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν Ρουτιλίου τοῦ Νουμικτιανοῦ, τὸν ἐπιτάφιον λόγον τοῦ μεγάλου Πάππ Γρηγορίου, τὸν θρήνον ἐκ τῆς ἐποχῆς Κωνσταντος τοῦ Β', τὸν θρήνον τοῦ ἐκ Σωράκτου μοναχοῦ ἐπὶ τῶν Ὁθώων, καὶ πρὸ πάντων ἐν τῶν καλλίστων λατινικῶν ποιημάτων τοῦ μεσαιῶνος, τὴν ἐλεγείαν τοῦ Γαλάτου ἐπισκόπου Χιλδεβέρτου τοῦ ἐκ Κκισαροδούρου (Τουρῆ), ὅστις ἐθρήνησε τὴν κατκτασθρεῖσαν παγκόσμιον πόλιν μετὰ τὴν τῷ 1106 ἐρήμωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Νορμανθῶν. Τὸ ποίημα ἀρχεταὶ διὰ τῶν ἐξῆς διστίχων·

Ῥώμη, οὐδὲν σ' ὁμοιάζει, καὶ νῦν ἔπ' ἐρείπιον κθίσεις.

Ποία ἢ πάλαι ἀκμή λέγει λειψάνων εὐρώς.

Τώρα τὴν λάμπιν σου ἔσθες ὁ χρόνος κ' εἰς κόνην.

Μέγαρα βασιλικά κείνται καὶ θεοὶ ναοί.

Ἀμφότεροι οἱ θρήνοι ἀμφοτέρων τῶν ἐπισκόπων, τοῦ τε τῆς λατινικῆς καὶ τοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, τὰς ἀποίας ἐχώριζεν ἐχθρικῶς σχίσμα θρησκευτικόν, εἰσὶν ἀφιερωμένοι εἰς τὰς δύο πρωτεύουσας πόλεις τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ· ἀμφότεροι ἀνήκουσιν εἰς τὸν αὐτὸν αἰῶνα, ὁ μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὁ δ' εἰς τὰ τέλη αὐτοῦ, καὶ τὸ αὐτὸ θλιβερὸν θέμα, ἡ πτώσις τοῦ ἐξωχωτάτου ὑπὲρ εἶδεν ἡ γῆ, παρέχει εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἄσμητα θαυμαστὴν τινα συγγένειαν καὶ συμφωνίαν. Ἀλλ' αἱ μὲν ἐπὶ τῇ Ῥώμῃ θρηνηθεῖσαι παρετάθησαν εἰς ἄλλους τοὺς χρόνους, τὰ δ' ἐρείπια τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὸν Μιχαὴλ Ἀκομινάτον οὐδὲν πλέον Ἑλλήνος ἐλεγειακὸν ἄσμη προῦκάλεσαν, ὥς γ' ἐμοὶ γνωστόν. Ἡ μεταγενεστέρω ἑλληνικὴ φιλολογία κέκτηται μονωδίας ἢ θρήνους ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' οὐδένα ἐπὶ τῇ τῶν Ἀθηνῶν,¹ ὧν μόνον ἐν τῇ γενικῇ παρχικῇ τῆς ἑλληνικῆς χώρας γίνεται μνεῖα θρηνητικῶς παρὰ τισι τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, ὥς ἐν τῇ ᾠδῇ τοῦ Μάρκου Μουσούρου εἰς Πλάτωνα, ἐν τῷ θρήνῳ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Κερκυραίου Ἀντωνίου Ἐπάρχου καὶ ἐν τῷ ποιήματι «Ἑλλάς» τοῦ Χίου Λέοντος Ἀλλατίου ἐπὶ τῶν χρόνων Οὐρβανοῦ τοῦ Η'.

Ἀνὴρ οἷος ὁ Ἀκομινάτος, ὁ μαθητὴς τοῦ Εὐσταθίου, ᾗθελεν ἐπιδράσει

¹ Σημ. Μ. Ἐπ' ἐσχάτων ἐξεδόθη, ὡς γνωστὸν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ «Παρνασσοῦ» (τῷ τοῦ παρόντος τόμου σ. 244 κ. ε.), ὑπὸ τοῦ κ. Γαβριήλ Δεστούνη, ἐκ χειρογράφου τινὸς τῆς ἐν Πιτρουπόλει βιβλιοθήκης τοιαύτος ἀνέκδοτος τίτλος θρήνος περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

εὐεργετικῶς ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναζωογονήσεως τῶν Ἀθηναίων, ἂν ἡ κατὰστασις τῆς πόλεως ταύτης ἤθελεν εἶσθαι ἥττον ἀπελπιστική. Οὗτος ἐθρήνει τὴν ἀπώλειον τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ, ἥτις περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Φράγγων καὶ ἐπωλήθη καὶ κατεσπαταλήθη, καὶ ἐξ ἧς τῇ συνδρομῇ φίλων ἠδυνήθη νὰ ἐπανακτήσῃ τινὰ βιβλία. Ἐγράψε δὲ ἀπὸ τῆς Κέω τῷ Θεοδώρῳ ἐπισκόπῳ Εὐρίπου· «Πολλὰ καὶ παντοῖα, ὡς οἶδας, βιβλία ἔκ τε τῆς μεγαλουπόλεως κατήγαγον καὶ ἐν Ἀθήναις προσεκτησάμεν, κατὰ τὸν παρὰ τῷ θεῷ Δαυτὶδ μᾶτην τερπνόμενον ἀνθρώπον θησαυρίζων τὰ τοιαῦτα καὶ οὐ γινώσκων τίνι συνάξω αὐτά. Πᾶς γὰρ ἂν καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς νοῦν ἐβαλόμην ἡ δειλαιοὺς ὡς οὐδὲ ὁμογλώττοις ἀνδράσιν ἀλλὰ βερβάρους Ἰταλοῖς ταμιεύσομαι. Οἱ μὴτε τὰ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα ἐπίε-
ναι οἰοί τε ὄντες, μὴτε δι' ὑποβολέως ἀμφιγλώττου συνιέντες· μᾶλλον γὰρ ὄνοι λύρας καὶ κύνθαροι μύρου αἰσθήσονται ἢ οὗτοι ἀρμονίας λόγου καὶ χάριτος....».

Ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς εἰρημένης βιβλιοθήκης δὲν δυνάμεθα νὰ εἰ-
κάζωμεν, ὅτι ἐξηκολούθει ἔτι ἐπιστημονικῆς βίος ἐν Ἀθήναις· διότι πῶς ἤθελεν ἄλλως τε πικραπνευθῇ ἡ ἀπομεμονωμένος ἐπίσκοπος ἐπὶ τῇ πνευ-
ματικῇ ἐκβεβρώσει τῶν Ἀθηναίων; «Οἷα πέπονθα», ἔγραφέ ποτε τῷ Πατριάρχῃ Θεοδοσίῳ, «ἔστις, πάσης σοφίας μεμακρυσμένος, βιωῶ ἐν μέσῳ σμήνους βερβάρων πάσης φιλοσοφίας ἐστερημένων». Πικραπνεύεται ὅτι ἡ ἀττική γλῶσσα ἐγένετο γλῶσσα βερβάρων, ὧν οὐδέποτε δύναται νὰ ἐκ-
μάθῃ τὴν διάλεκτον, καὶ ὅτι μόνον ὀλίγαι τινὲς λέξεις, οἷον Πειριχίδης, Ὑμηττός, Ἀρείος Πάγος, Καλλιρόη, Ἐλευσίς, Μικρῶν, διατηρήθησαν ἀδιάφθοροι. Ἡ κλασικὴ αὐτοῦ περὶ τὴν γλῶσσαν αἰσθησις ἀπεστρέφετο νὰ ἀνγνωρίσῃ τὰ δίκαια τῆς νεοελληνικῆς διαλέκτου. Τέσσαρς αἰῶνας μετ' αὐτὸν ἐνομιζέτο ἡ γλῶσσα τῶν Ἀθηναίων, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Συ-
μεῶνος Καβάσιλα, μετὰ λόγου ἢ ἄνευ τοιούτου, ὡς ἡ μάλιστα διεφθαρ-
μένη διάλεκτος τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀξιοπαρατήρητόν ἐστιν, ὅτι ἀκούομεν ἐκ στόματος τοῦ Δάντη τὴν αὐτὴν καταφρονητικὴν γνώμην περὶ τῆς γλώσ-
σης τῶν Ῥωμαίων.

Αἱ μαρτυρίαι τοῦ Ἀκομινάτου εἰσὶ τοιαῦται, ὥστε ἡ μέχρι τοῦδε ισχύ-
ουσα γνώμη, ὅτι καὶ Ἀθηναῖοι τοῦ δωδεκάτου καὶ δεκάτου τρίτου αἰῶνος
ὑπῆρξαν σχολείων ἐπιστήμης ἔτι καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς δυτικούς, καταπί-
πτει. Ἰδίως δ' ἐγένετο λόγος περὶ Ἀγγλων, σπουδασάντων κατ' ἐκεῖνο
τοῦ χρόνου ἐν Ἀθήναις. Οὕτω διηγεῖται ὁ Μανθιώτης Πάρις, ὅτι Ἀγγλὸς
τις μάγιστρος, Ἰωάννης ὁ ἐκ Βέζιγγστοκ, ἔστις ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1252
ἀρχιεπίσκοπος ἐν Λέστερ, ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, ὤφειλε δὲ τὴν σοφίαν
αὐτοῦ ἰδίως Ἀθηναῖα τινὶ Κωνσταντίνῳ, θυγατρὶ τοῦ αὐτόθι ἀρχιεπισκόπου.
Ἐν τῇ νύκτι δὲ ταύτῃ Ὑπκτίς ἠθέλησαν εἶτα ν' ἀνακαλύψωσι θυγατέρα
τοῦ Μιχαήλ Ἀκομινάτου. Ἀλλ' ὁ Σπυρίδων Λάμπρος ἐξήλεγξεν ἀβάσιμον

τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ ἐκ τινος τυχαίας παρατηρήσεως τοῦ Ἀκομινάτου ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος οὗτος οὐκ ἔσχε τέχνην. Τιοιοῦτοι μῦθοι περὶ ἀνδρῶν σπουδασάντων ἐν Ἀθήναις ἀποδεικνύουσιν ἐν γένει μόνον ὅτι ἐν Ἑσπερίᾳ διατηρεῖτο ἡ μνήμη τῆς ἀρχαίας μητρὸς τῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης.

Τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ τινων μερῶν τῆς Βοιωτίας ἔλαβεν ἐν ἔτει 1205 ὁ Βουργούνδιος ἱππότης Ὀθων de la Roche ὡς ὑπήκοος τοῦ βασιλέως Βονιφάτιου. Οὗτος ὠνομάζεν ἑαυτὸν Μέγαν Κύριον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔστησε τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἣν ὁμῶς οἱ διάδοχοι αὐτοῦ μετέστησαν ὕστερον εἰς Θήβας. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1260 ὠνομάζοντο οἱ μεγάλοι οὗτοι Κύριες δοῦκες τῶν Ἀθηνῶν.

Οὕτω συνεδέθησαν πάλιν αἱ Ἀθηναί, ὡς ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, μετὰ τῆς λατινικῆς δύσεως, καὶ συνεπαίχθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀνατροπὴ ἀντικρὺς μετὰ τῆς Ῥώμης, ὁ δὲ σύνδεσμος οὗτος διήρκεσε δύο καὶ ἡμισυ αἰῶνας, μέχρι τῆς παντελοῦς καταλήψεως τῆς πόλεως παρὰ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1458. Ἐν τούτοις δ' αἱ Ἀθηναί ἀπεῖχον πάντοτε τοσοῦτον τῆς ἱστορικῆς συγκοινωνίας τῶν ἐθνῶν, ὥστε ἡ πόλις δὲν ἠδύνετο πλέον νὰ κερδήσῃ σημασίαν ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, αἱ δὲ ἀντανακλάσεις τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἐν τῇ φαντασίᾳ τῆς Ἑσπερίας ἐξηκολούθουν οὔσαι μεμονωμέναι καὶ σπᾶναι ὡς καὶ πρότερον.

Πρῶτος ὁ μέγας Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Ι' ἐξεσφραδίσεν τὸν ἀπορισμὸν κατὰ τῶν Στχυροφύρων, διότι ἐπέδραμον τὸ χριστιανικὸν κράτος τῶν Βυζαντινῶν, ἀντὶ καὶ ἔταξαν, νὰ ἐλευθερώσωσι τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τῆς βίας τῶν ἀπίστων. Ἀλλ' ἡ θαυμαστὴ ἐπιτυχία τῶν Λατίνων ἐξήγειρεν ἐν αὐτῷ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ὑποτάξῃ τῷ κράτει τῆς Ῥωμαικῆς ἐκκλησίας πάσας τὰς κυριασθείσας ταύτας ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς τὰς διατελούσας ὑπὸ καθολικῆς δυναστείας, καὶ ἐχειροτόνησε τὸν Γάλλον Βεράρδον ἀρχιεπίσκοπον τῶν Ἀθηνῶν, ἀπονείμειν αὐτῷ διὰ τῆς βούλλας τῆς 13 Φεβρουαρίου 1209 τὰ κτήματα πάντα ὅσα ἡ ἐκεῖ ἐκκλησία πρότερον κατεῖχε. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ δὲ τούτῳ ἀναφαίνονται πάλιν ἱστορικῶς ἀρχαῖα ἄττικὰ ὀνόματα, οἷον Φολή (Felin) καὶ Μᾶραθων, καὶ τινὰ ἤδη νεοελληνικὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν, οἷον Χασιὰ (Cassas), Μενίδι καὶ Πύργος.

Λίαν ἐπαγωγόν ἐστὶ τὸ ὄρεν τὴν εἰκόνα τῶν Ἀθηνῶν κατοπτριζομένην εἰς τὴν φαντασίαν ἐνὸς τῶν μεγίστων Παπῶν καὶ τὸ ἀκούειν ἀμέσως μετὰ τὴν ποιητικὴν καὶ σοφιστικὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἑλληνος Ἀκομινάτου τὸν μεγάλωπρεπὴ Ῥωμαϊκὸν λόγον, δι' οὗ ὁ Πάπας ἐλάλησε περὶ Ἀθηνῶν. Οὕτως ἀρχεταὶ ἡ Βούλλα τοῦ Ἰννοκεντίου Γ' πρὸς τὸν Βεράρδον.

«Ἡ ἀνανέωσις τῆς θείας χάριτος δὲν ἠθέλησε ν' ἀπολεσθῇ ἡ ἀρχαία δόξα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Αὕτη ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς κτίσει παρέστησεν, ὡς ἐν προοιμίῳ, τὴν μορφήν τῆς νεωτέρας θρησκείας· εἰς τρία μέρη κα-

χωρισμένη ἐλάτρευσε πρῶτον τρεῖς ψευδεῖς θεότητες, τὴν δὲ λατρείαν ταύτην τῶν τριῶν θεῶν μετέβαλεν εἰς τὴν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀχωρίστου Τριάδος. Αὕτη ἀντήλλαξε τὴν μελέτην τῆς κοσμικῆς ἐπιστήμης ἀντὶ τοῦ πόθου πρὸς τὴν θεῖαν σοφίαν, μετέτρεψε τὴν Ἀκρόπολιν τῆς περιφέρειου Παλλάδος εἰς εὐλαβεστάτην ἔδραν τῆς ἐνδοξοτάτης Θεομήτορος καὶ ἀπέκτισε νῦν τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ, ἃφοῦ πολὺ πρότερον εἶχεν ἰδρύσει βωμὸν τῷ ἀγνώστῳ θεῷ. Αὕτη ἡ μεγαλάνυμος καὶ ὠραιοτάτη πόλις ἀνέπτυξε πρότερον τὴν φιλοσοφικὴν τέχνην, εἶτα δὲ, διδychθεῖσα τὴν ἀποστολικὴν πίστιν, ποτίζουσα τοὺς πρηνεῖς διὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης τοὺς προφῆτας μακθάνουσιν, ἐπωνομάσθη ἡ μέτηρ τῶν τεχνῶν καὶ ἡ πόλις τῶν ἐπιστημῶν. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐξηγήσωμεν τοῦτο, τότε ὁ ἀνομάσωμεν αὐτὴν Καλλιὰ Σεφέρ, διότι, ὅτε ὁ Ὀθονιέλ ὑπέταξε τὸν τόπον τοῦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Καλέψ, ἐδόθη ἐκείνῳ γυνὴ ἡ θυγάτηρ τούτου Ἀξ. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἐν Χριστῷ σεβάσμιε ἀδελφε ἀρχιεπίσκοπε, ἡ ἐνδοξὸς αὕτη πόλις (Ἀθῆναι) ὑπετάγη τῷ θεῷ, Σὺ συνεζεύχθης ταύτῃ ὡς νύμφῃ πνευματικῶς, ἵνα συνέχης ταύτην ἐν ὑποταγῇ· μακθάνω δὲ, ὅτι αὕτη ὡς Ἀξ ποθεῖ τὰς Σὰς παραινέσεις, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ σβέσω τὴν δόξαν αὐτῆς τῇ δρόσῳ τῆς ἀποστολικῆς εὐλογίας. Διὸ κρίνομεν προτῆκον τῷ ἡμετέρῳ ἀξιωματικῇ νὰ λάβωμεν ὑπὸ τὴν ἀποστολικὴν σκέπην διὰ τοῦ ἐγγράφου ἡμῶν τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐκ τῶν συγγρομμάτων τῆς ὁποίας ποτὲ, ὡς καλῶς γινώσκομεν, ἐχύθη ὁ πλοῦτος τῆς σοφίας ὑπὲρ τὴν γῆν πᾶσαν, καὶ ἡδέως ἐπινεύομεν εἰς τὰς δικαίας σὰς ἀπαιτήσεις.

Οὕτω λοιπὸν ὁ μέγιστος τῶν Παπῶν ἐκσιζόμενος εἰς ἱστορικὴν κατὰ στροφὴν ὥθησε κατὰ πρῶτον τὰς Ἀθήνας εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν παπισμόν ἐν τῷ πανάρχαιῳ, αἰωνίως ἀνανεουμένῳ ἀνατολικῷ ζήτηματι. Καὶ ἡ μὲν περί-της πόλεως ταύτης θεωρία Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' ἀνήκει εἰς τὴν γενικὴν παράστασιν τῆς Δύσεως, ἀλλὰ περίεργόν ἐστι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς βούλλας, ἐνθα ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀρχαίων τριῶν θεῶν καὶ τῆς εἰς τρία μέρη διαιρέσεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐσκέφθη βεβελίως τὸν Δία, τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ποσειδῶνα, ὑπερδὴ προϋποθέτει σχολαστικὴν τινὰ γνῶσιν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχαιότητος.

Τὴν δὲ τριπλῆν διαίρεσιν τῆς πόλεως ἐννοεῖ μόνον ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν, διότι δὲ θὰ ἦτο ἀπίθκνος ἡ προϋπόθεσις, ὅτι ὁ Πάπας ἤθελεν ἐνταῦθα νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀρχαίαν τοπογραφικὴν διαίρεσιν τῆς Ἀττικῆς ἢ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεσέως εἰς τρεῖς τάξεις διακόσμησιν τῶν πολιτῶν. Νομίζω, λοιπὸν, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ νοητέα εἰσὶ τὰ τρία φυσικὰ συμπλέγματα τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Ἀκρόπολις, τὸ ἄστυ καὶ ὁ Παιραιεύς, ἢ, ἂν τις δὲν θέλῃ νὰ συναριθμήσῃ τῷ ἄστυ τὸν λιμένα ὡς μακρὸν ἀπέχοντα, τὸ τρίτον συμπλεγμα ἤθελεν εἶσθαι ἡ Ἀδριακονόπολις. Τὴν δ' ἡμετέραν γνῶσιν ἐπιβε-

Θακοὶ ἐπιστολὴ τις τοῦ Ἀναρνώτος Συμεῶνος Καθάσιλα πρὸς τὸν Μαρτίνον Κρούσιον ἐν. ἔτει 1578, ἐν ᾗ φέρεται· «πάλιν μὲν τὸ τῶν Ἀθηναίων ἄστυ τρίπλοκον ἦν καὶ ἄπαν οἰκούμενον· νῦν δὲ τὸ μὲν ἐσώτερον (ὑπὲρ τῆς Ἀκρόπολεως, ἐν ᾗ καὶ νῦν τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ) ἄπαν ὑπὸ μόνων Ἰσπανηλιτῶν οἰκούμενον, τὸ δὲ ἐκτὸς (τὰ ἀνκυσταξὶ φημί) ὅλον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Τοῦ δ' ἐξωτέρου . . . τὸ τρίτον οἰκούμενον».

Καὶ πῶς ἠδύνατο ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος νὰ μὴν ἀπῆλθῃ εἰδήσεις περὶ τῆς θέσεως καὶ φύσεως τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῶν ἐκεῖθεν, ὡς ὁ Βερρόδος ἐν ἔτει 1209, εἰς Ῥώμην ἐρχομένων; Διότι ἡ πόλις αὕτη τῶν μυθικῶν γενομένων φιλοσόφων ἀνέτειλεν αἴφνης ὡς ἱστορικὴ πραγματικότης πρὸ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἑσπερίως καὶ ἀπέβη ἀντικείμενον πρακτικοῦ ἐνδιαφέροντος. Πρὸς δὲ τούτοις οὐδὲν μὲ κωλύει νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ' ἐκομίσατο περιγραφήν, ἴσως δὲ καὶ σχέδιον τῆς τότε πόλεως τῶν Ἀθηναίων. Τοιοῦτα δὲ πόλεων σχέδια δὲν ἦσαν τότε ἀσυνήθη, ἀφ' οὗ τοῖς χρόνοις τοῦ αὐτοῦ Πάπα ἀνήκουσι τὰ σχέδια τῆς Ἱερουσαλῆμ, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Πτολεμαίδος καὶ Ῥώμης, ἅτινα περιέχονται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 1960 Βυζαντινῷ χειρογράφῳ. Ἐντεῦθεν λαβὼν ἐξέδωκεν ὁ de Rossi ἐν ἔτει 1879 τὸ σχέδιον τῆς Ῥώμης.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς λοιπὸν τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ὑπάρχει ἀτελής ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦς Φράγγους δοῦκας. Ἐν τούτοις ἡ νῆα φήμη, ἡ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης διήκουσα εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ἐπέχυσε νέον φῶς ὑπὲρ αὐτήν. Καθ' ἣν ἔπαιον τὴν ἐποχὴν τοῦ φραγγικοῦ δουκάτου οὐδεὶς Ἀθηναῖος, ὅσον σήμερον γινώσκουμεν, ἠσχολήθη περὶ τὴν πατρίον πόλιν, τὰ δὲ ἱστορικὰ συμβάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς Ἀθήνας, μόνον Βυζαντινοὶ καὶ Φράγγοι ἐμνημόνευσαν ἐπιπολιτίως, διότι, τῆς δουκικῆς αὐλῆς ἐδρευούσης ἐν Θήβαις, ἱππύται καὶ περιηγηταὶ συνέρρεον κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, καὶ μόνον τὸν Πειραιᾶ ἐξωογόνουν πάλιν ἰταλικὰ πλοῖα.

Οἱ Γενουήνσιοι ἐξέβαλον ἐκεῖθεν τοὺς Ἑνετοὺς. Διότι ἐν τῇ περὶ διανομῇ τοῦ βυζαντιτικοῦ κράτους συνθήκῃ ἐπεδικάσθησαν τῇ δημοκρατίᾳ τοῦ ἁγίου Μάρκου χωρὶς τῆς Εὐβοίας καὶ αἱ νῆσοι Αἴγινα καὶ Σαλαμίς (Κούλουρις), ἀλλ' οὐχὶ ὁ Πειραιεὺς οὐδὲ μέρος τι τῆς Ἀττικῆς, τῆς χώρας ταύτης συμπεριληφθείσης εἰς τὸ τρίτον, ἥτοι τὸ τῶν προσκυνητῶν, μέρος. Τὴν δὲ 24 Δεκεμβρίου 1240 ἐπέτυχον οἱ Γενουήνσιοι παρὰ τοῦ Guy de la Roche, τοῦ δευτέρου μεγάλου κύρη τῶν Ἀθηναίων, ἑγγράφον ἀδείας, δι' οὗ ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ κατοικήσωσιν ἐν Ἀθήναις καὶ Θήβαις. Ἐκ τοῦ διπλώματος τούτου εἰκάζεται, ὅτι ἤδη πρὸ τοῦ ἔτους τούτου διετῆρουν οὗτοι πρόξενον ἐν Ἀθήναις.

Ἐν τούτοις οἱ κάτοικοι τῆς Δύσεως ἐξηκολούθουν ἔτι θεώμενοι μετ' ἀδιαφορίας τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων, ὡς οὐδαμοῦ ἔτι ἐγείρο-

μένης ἐπιστημονικῆς περὶ τὰ τοιαῦτα κλισίῃσεως· πιθανῶς ὁμοίως ἀπήγαγον οἱ Ἱταλοὶ ἔμποροι ἐξ Ἀθηνῶν πολύτιμά τινα μάρμαρα, καὶ τοῦτο τεκμηρίωμα ἐπίσης ἐκ τῶν μυθωδῶν διηγήσεων τοῦ ἐκ Βεστφαλίας Λουδόλφου von Suchem, ὅστις περιηγήθη τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ 1336 μέχρι τοῦ 1341. Ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀναχθεὶς περέπλευσεν οὗτος τὰς ἀκτὰς τοῦ Μωρέως καὶ ἐπεσκέφθη τὰς Πάτρας, ἣν ὀνομάζει ὠραίαν πόλιν. Οὐχὶ μακρὸν ἐκεῖθεν, οὕτω διηγεῖται, κεῖνται αἱ Ἀθῆναι, αἶνθα ἤκουσαν ἄλλοτε αἱ ἐπιστῆμαι τῶν Ἑλλήνων». Αὐτὰς ὁμοίως τὰς Ἀθήνας φέρει οὐδὲ ὁ Λουδόλφος, ὡς φαίνεται, ἐπεσκέφθη, ἀλλ' ὅ,τι περὶ αὐτῶν ἤκουσε καὶ ἔγραψεν ἐστὶν ἀξιωματικόν. Ἡ πόλις αὕτη, γράφει, «ἥτις ποτε ἡ εὐγενεστάτη πασῶν, νῦν δὲ σωρὸς ἐρειπίων. Διότι οὐδεμίαν στήλην μαρμαρέου, ἢ οἷονδῆποτε καλὸν ἔργον ἐκ λίθου ἡττημένου ὑπάρχει ἐν Γενούῃ, ὑπερὶ νῆμὴν ἐκομίσθη ἐξ Ἀθηνῶν. Ἡ Γένουα ὠκοδομήθη παντάπασι ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἡ Ἑνετία ἐκ τῶν λίθων τῆς Τροίας».

Ἡ Αἰνεὶς τοῦ Βιργιλίου, ὡς γνωστὴν, ἐπενήργησεν οὕτως, ὥστε σύμπασα ἡ Δύσις συνέστη τοῖς Τρωσὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ δὲ ποιητικὸν πλάσμα περὶ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Τρώων καὶ τῆς ἐκ τούτων κατὰγωγῆς τῶν Ῥωμαίων διατηρήθη ὡς δόγμα μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως, καὶ ὁ Βοκάκιος ἔτι ἐπίστευσεν εἰς τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Δύσεως λαοὶ ἔλεγον ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τῶν Τρώων. Πρῶτος δ' ἦτο κατὰ τὸν Giovanni Villani ὁ γενάρχης τῶν Φράγγων, καὶ οἱ Βρετανοὶ ἀνέφερον τὸ γένος εἰς τὸν Τρῶα Βροῦτον. Ἡδὲ ὁ Πλίνιος παρετήρησεν, ὅτι κατὰ τὸν δυσχυρισμὸν τοῦ Κέπωνος αἱ Ἑνετοὶ κατήγοντο ἀπὸ τῶν Τρώων, ὁ δὲ Λίδιος διηγεῖται, ὅτι ὁ Ἀντήνωρ ὁ καὶ τὸ Πατάριον κτίσας προσωρμίσθη μετὰ στίβους Ἑνετῶν εἰς μυχὸν τινα τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ὅστις ὀνομάσθη Τροία. Τὴν Τροίαν τούτην ἐνόμισαν ὕστερον Ἑνετοὶ παλαιοδίφαι ὅτι ἐκνεδρὸν ἐν τῷ San-Piero di Castello, οἱ δὲ χρονογράφοι διασχυρίσθησαν, ὅτι αἱ περὶ τὴν Ἑνετίαν γεῶνται, αἵτινες ὀνομάζοντο Contrade καὶ ἐξ ὧν ἐπιστημοτέρη ἦτο ἡ Torcello, κατωκίσθησαν ἀπὸ τοῦ Ἀλτίνου, ὅτι δὲ τὸ Ἀλτίνον τοῦτο, ὑπὸ Ἀντήνωρος κτισθὲν, ἐπωνομάσθη Ἀντηνωρίς. Ἀλλὰ καὶ ἡ Γένουα ἀνάγει τὰς ἀρχὰς αὐτῆς εἰς τοὺς Τρῶας, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἔτι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ὁ βιογράφος τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Βουσεκώτ, τοῦ Γάλλου ἐπάρχου τῆς Γενούης, διεβεβαίωσεν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑπὸ Ἰαννοῦ, ἀπογόνου Τρώων εὐγενῶν.

Ὁ Τρωϊκὸς κύκλος ἀπέβη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Δίκτου καὶ Δάρητος προσφιλὲς θέμα τῆς ἱπποτικῆς ποιήσεως, καὶ τοῦτο συνεπεία τῶν σταυροφοριῶν. Οὕτω μετὰ τὰ μέσα τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος συνέγραψεν ὁ Βενέδικτος δε-Σαλντ-Μὸρ τὸ τρωϊκὸν αὐτοῦ ἱπποτικὸν ποίημα, ἐν ᾧ δὲ 1287 ὁ Γουίδων δέλλεζ Κιλόνηα ἐποίησεν τὸ χεῖρὸν τοῦτου

πρὸς τὴν σύνταξιν τῆς «*Historia de Bello Trojano*». Εἰς τὴν περαιτέρω τούτην μὲν μορφῶσιν τοῦ Τρωικοῦ μύθου εἶχεν ἐπιδράσει ἢ ἐν τῇ Ἀνκτολῇ Ἰδρυαῖς λατινικῶν κυριαρχιῶν, καὶ ἤδη σύγχρονός τις ἱστοριογράφος τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ὁ ἐκ Παρισίων Γούνθερος, παρέβαλε τὸ γεγονός τοῦτο πρὸς τὴν πτῶσιν τῆς Τροίας καὶ ἐπίστευσεν, ὅτι οἱ θησαυροὶ τῶν ἀρχαίων Τρώων, τοὺς ὁποίους ἤρπασάν ποτε οἱ Ἀργεῖοι, ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκ τῆς ἀλωθείτης τούτης πόλεως ἀπήγαγον οἱ Ἑνετοὶ πολύτιμον λείαν τοὺς τέσσαρας χρυσοὺς ἵππους, τὰς θύρας τῆς ἀγίας Σοφίας καὶ πολυάριθμα λείψανα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Γενουήνσιοι ἐσφρατίσθησαν βυζαντινὰ λάφυρα· συνέλαβον πλοῦτον, φέρον λείψανα, τὰ ὅποια ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουίνος εἶχε προορίσει τῷ Πάπᾳ, καὶ ἤρπασαν ἀπὸ τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν τὸν σταυρὸν τῆς ἀγίας Ἐλένης, καὶ δὴ ἐκχυζόντο, ὅτι ἐγένοντο κύριοι τοῦ ἀγίου κρητῆρος (*il catino*).

Ὅθεν ἡ παρατηρησις ἐκείνη τοῦ Λουδόλφου περὶ τῆς γενέσεως τῶν λαμπρῶν οἰκοδομημάτων τῆς Γενούης καὶ Βενετίας στηρίζεται μὲν ἐπὶ τῶν περὶ κτίσεως τῶν μεγαλοπρεπεστάτων τούτων πόλεων μύθων, αἰνίσσεται δὲ συγχρόνως ἄλλα κεκρυμμένα γεγονότα, δηλαδὴ τοῦτο, ὅτι αἱ θαλασσοκράτειρα δημοκρατίαι κατὰ τὴν μικρὰν αὐτῶν ἐμπορικὴν κυριαρχίαν ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς θαλάσσαις ἀπήγαγον εἰς τὰς ἐκτῶν πατρίδας πλῆθος ἀρχαιοτήτων καὶ ἄλλαν πολύτιμον ὕλην. Ἰδίως δὲ τὰς Ἀθήνας ἐξηκολούθησαν οὕτω διαρπάζοντες οἱ Ἑνετοὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1688.

Ὡς ὁ Λουδόλφος, οὕτω καὶ ὁ Δομινικανὸς Ἰορδάνης ὁ ἐκ Σεβηράκου, ὡς φαίνεται, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς Ἀθήνας. Οὗτος πορευόμενος ὡς ἱεροκλήρυξ εἰς τὰς Ἰνδίας κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἐπλευσεν ἐκ Μεσσηνίας εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀρμενίαν, ἀλλ', ὡς αὐτὸς διηγεῖται, οὐδὲν ἄξιον σημείωσον ἤκουσε καὶ εἶδεν ἐν Ἑλλάδι, ἐκτὸς τῆς ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Εὐρίπου παλιρροίας. Διηγεῖται, ὅτι ἐπεσκέφθη τὰς Θήβας, ἐνθα ἡ συχνότης τῶν σεισμῶν καθίσταται σχεδὸν ἀπίστευτος· τῶν δ' Ἀθηναίων οὐδεμίαν μνησίαν ποιεῖται.

Κατὰ τὸν χρόνον τῶν δύο τούτων περιηγητῶν ἦρχε τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηναίων ἡ μεγάλη συμμορία τῶν Καταλάνων, οἵτινες ἐν ἔτει 1311 κατέκοψαν ἐν τῇ παρὰ τὸν Κηφιστὸν τῆς Βοιωτίας μάχῃ τοὺς Γάλλους ἱπποτάς μετὰ τοῦ δουκὸς Βαλτέρου τοῦ ἐκ Βριέννης καὶ κατέλαβον τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας οὗτοι διετήρησαν ὑπὸ Ἀρχωνίους δοῦκας μέχρι τοῦ 1385. Εἰς τῶν Καταλωνίων τούτων στρατηγῶν καὶ περίφημος αὐτῶν ἱστοριογράφος, ὁ Ῥομὼν Μουντάνερ, εἶχεν ἰδεῖ μικρὸν πρὸ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης, ἐν ἔτει 1308, τὴν αὐλὴν Γουίδωνος τοῦ Β', τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηναίων ἐκ τοῦ Βουργουνδίου οἴκου τῶν La Roche, καὶ ἐπῆνεσε τὸν ἐν αὐτῇ λαμπρὸν ἱπποτικὸν δῖον, τὸν γνησίως γαλλικόν. Ὁ φίλος

τούτου, ὁ βασιλόπαις Δον-Φερδινάνδος τῆς Μαγιόρκας, ὁ μέλλων ν' ἀνα-
λάβῃ τὴν στρατηγίαν τῆς κατκλωνίας συμμορίας, περιέπεσεν εἰς τὴν ἐξου-
σίαν τοῦ πληρεξουσίου τοῦ Καρόλου δε-Βαλοῦ ἐν Εὐβοίᾳ, καὶ παρεδόθη
εἰς Γουίδωνα τὸν Β', ἐκαστεῖτο δ' αἰχμάλωτος ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ πύργῳ
Σκίντ-Όμέρ ἐν Θήβαις, τῇ ἑδρᾷ τοῦ δουκὸς, ὃ δὲ Μουντάνερ μετέβη ἐ-
κεῖσε, ἵνα παρκαυθίσῃ αὐτόν. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἐπισκέψεώς του ταύτης
διηγούμενος, οὐδαμῶς μνημονεύει τῶν Ἀθηνῶν, τὰς ὁποίας πιθανῶς οὐ-
δόλως ἐπλησίικτε κατὰ τὴν ἐκ Χαλκίδος εἰς Θήβας πορείαν αὐτοῦ. Τὸ δ'
ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Μουντάνερ ὄνομα Destines δὲν σημαίνει τὰς Ἀθήνας,
ἀλλὰ τὰς Θήβας, καὶ διορθῶ τοῦτο εἰς Destives, διότι οὕτως ἡ Estives
ἐκαλοῦντο αἱ Θήβαι ὑπὸ τῶν Φράγγων, αἱ δὲ Ἀθηναὶ Setines, ὅθεν καὶ ὁ
Μουντάνερ, μνημονεύων ἐνίοτε τῶν Ἀθηνῶν, γράφει πάντοτε Tenes.

Ἡ πόλις αὕτη λοιπὸν, καὶ περ ἐπισκοπισθεῖσα μακρὸν χρόνον ὑπὸ τῶν
Θηβῶν κατὰ τὴν Φραγγοκρατίαν, ἐτύγγανεν οὕσα τότε εἰς μεῖζονα ἢ πρό-
τερον μετὰ τῆς Δύσεως συγκοινωνίαν. Γαλλικὰ καὶ ἰταλικὰ γένη δουκ-
στῶν κατελάμβανον τὸν δουκικὸν θρόνον, ἐνῷ οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀρχγωνίας,
Σικελίας καὶ Νεαπόλεως ἀντεπαιοῦντο αὐτοῦ, καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν
διετήρουν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐν σχέσει πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἐν
τούτοις δ' ἡ σχέσις αὕτη ὑπῆρχε μεμικρυσμένη καὶ, ἐνεκα τῶν περιπλό-
κων τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυσχερῆς. Αἱ δυνάμεις τῆς
Εὐρώπης ἡσχολοῦντο περὶ τὰς ἰδίαις ἐκκενῶν ὑποθέσεις. Ἐκτὸς δὲ τούτου
αἱ σχέσεις τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ἑλλάδος πρὸς τὴν Δύσιν ἐχλαρώθησαν διὰ
τῆς ἐλληνικῆς ἐπικυρωσέως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Πάπαι-
λόγου, καὶ ἡ συνεπεία τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐπικυρώσεως τῆς Σικελίας ἐκώλυε
πρὸς τούτοις τὸν οἶκον τῶν Ἀνδρηγαυῶν νὰ ἐκτελέσῃ τὰ περὶ τῆς Ἀνα-
τολῆς σχέδιά του, τὰ ὁποῖα ἐκληρονόμησε παρὰ τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν
Χοενστάουφεν, τὰ δὲ λείψανὰ τῆς λατινικῆς κυριαρχίας πρᾶταινον ἐκεῖ
συντετριμμένην καὶ σποραδικὴν μόνον ὑπαρξίν.

Ὅθεν καὶ κατὰ τὸν δέκατον τρίτον καὶ δέκατον τέταρτον αἰῶνα αἱ
ἀνταγωνισμοὶ τῶν Ἀθηνῶν εἰσι σπάνια εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Δύσεως.

Πρῶτος ὁ Γίβων πρὸς τὴν ἑξῆς, ὅτι τρεῖς ποιηταί, Βοκκάκιος, Chaucer
καὶ Σκίξπρρος, παρὰ τῶν Λατίνων δουκῶν δανεισθέντες, ἀπένειμαν τῷ
παλαιῷ Θησεῖ τὸν τίτλον δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐλησμονήσαν ὁμῶς τὸν
Δάντην, τὸν σύγχρονον τῶν La Roche. Ὁ μέγας οὗτος ποιητὴς ἐξύμνησε
τὰς Ἀθήνας, ὡς ὁ μετχιὼν ἐν γένει, ὡς τὸ ἑξοχὸν σχολεῖον τῆς σοφίας.
Οὕτω ποιεῖ ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ ἔσμητι τοῦ «Καθαρτηρίου» τὴν ἐργι-
ζομένην γυναικα τοῦ Παισιστράτου κράζουσάν·

So tu se' sire della villa
del cui nome fra i Dei fu tanta lile
ed onde ogni scienza disfavilla.

Ἐν δὲ τῷ δωδεκάτῳ ἄσκητι τῆς «Κολάσεως» λέγει ὁ Βιργίλιος τῷ Μινωταύρῳ:

Forse
tu credi, che qui sia 'l duca d' Alene
che su nel mondo la morte ti porse?

Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Βοκάκιος ἐν τῇ «Θησηΐδι», καὶ τούτῳ ἐπόμενος ὁ Chaucer ἐν τῷ «Canterbury Tales» ἀπέδωκαν τῷ παλαιῷ Θησεΐ τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Βοκάκιος ἦτο συμπολίτης καὶ φίλος τοῦ περιφήμου Νικολάου Ἀτζαχιόλη τοῦ μεγάλου σινισκάλλου τῆς Νεαπόλεως καὶ θεμελιωτοῦ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐαυτοῦ οἴκου ἐν Ἑλλάδι, ὥστε οὐδεὶς ἄλλος συγγραφεὺς τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ τοῦ μεσαιῶνος ἐν γένει ἠδύνατο νὰ κέκτηται τόσον καλὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ ἐβδόμῃ διηγήσει τῆς δευτέρας ἡμέρας τοῦ Δεκαημέρου, ἐνθα διηγεῖται τὰς τύχας τῆς βασιλόπαιδος τῆς Βαβυλώνος, δὲ Βοκάκιος ὠδήγησε τούτην καὶ εἰς Ἀθήνας παρὰ τὴν πραγματικὴν κύλην τοῦ δουκὸς, ὃν δὲν ἀνέφερει ὀνομαστὶ, ὥστε ἔξεσσι τῷ ἀναγινώσκοντι νὰ ὑπονοήσῃ ἐνταῦθα τινὰ τῶν La Roche ἢ τῶν Brienne.

Δέκα ἔτη μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βοκακίου ἐκράτησε τῶν Ἀθηναίων ὁ οἶκος τῶν Ἀτζαχιολῶν. Νέριος ὁ ἀνεψιὸς καὶ κληρονόμος τοῦ μεγάλου σινισκάλλου ἐκ Κορίνθου ὀρμώμενος ἀπέσπασεν ἀπὸ τῶν Καταλωνίων τὰς Ἀθήνας ἐν ἔτει 1385. Οἱ δὲ Ἰσπανοὶ μισθοφόροι, διατηρήσκοντες τὴν Ἀκρόπολιν ὀλίγον ἔτι χρόνον, παρέδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν εὐτυχεῖ Φλωρεντίνῳ Νερίῳ, ὅστις, ὡς πρῶτος δοῦξ τῶν Ἀθηναίων ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀτζαχιολῶν, ἔστησε τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπὶ ἐβδομήκοντα ἔτη ἔκτοτε οἱ Ἀτζαχιόλαι ἐκράτησαν ὡς δοῦκες τῆς πόλεως, ἕως οὔ αὕτη περιῆλθεν εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, ὥστε τόσον μόνον διήρκεσεν ἡ σχέσις τῆς ἐκλυμπρωτάτης πόλεως τῆς ἀρχαϊότητος μετὰ τῆς Φλωρεντίας. Οὐδεμία δ' ἐξουσίαν οἰουδήποτε ξένου γένους ἠδύνατο νὰ ᾖ ἀρμοδιωτέρα πρὸς τὴν ἰδεώδη ἔννοιαν τῶν Ἀθηναίων· διότι καὶ ἡ Φλωρεντία ἐγένετο αἱ Ἀθηναί τῆς Δύσεως, ἡ ἀκαδημία τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἡ ἐνδοξὸς μήτηρ τῶν μεγάλων ποιητῶν, καλλιτεχνῶν, λογίων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐξήπλωσαν τὸ νέον φῶς τῆς γνώσεως καὶ τοῦ κάλλους ὑπὲρ πάσαν τὴν Ἑσπερίαν.

Τὸ μὲν ἱστορικὸν γεγονός τῆς κατὰλήψεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ φλωρεντικῆς οἰκογενείας ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα πολλῶν ἀφορμῶν καὶ συγκαταρριθμεῖται εἰς τὴν σειράν ὁμοίων συμβάντων, διὰ τῶν ὁποίων ἰταλικαὶ οἰκογένειαι ἱδρυσαν βεβαιῶς ἐν Ἑλλάδι, οἷα οἱ Γαζαὶ ἐν Τήνῳ, οἱ Γοζαδῖνοι ἐν Κύθνῳ, οἱ Ζαχαρίαι ἐν Χίῳ, οἱ Σαυοῦδοι καὶ οἱ Κρίσπαι ἐν Νάξῳ, οἱ Ὀροῖναι καὶ οἱ Τόκκοι ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Λευκάδι.

Ἄλλ' ὁμοίως ἡ σύμπτωσις αὕτη προσκτᾶται διὰ τὴν φιλοσοφικὴν παρ-

τάρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων τοὺς χαρακτηρὰς ἰδανικῆς τινος νομιμότητος, καὶ εἶναι ὥραϊον καὶ σημαντικόν, ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ κλασσικοῦ κόσμου ἀμφότεραι αἱ δύο πόλεις, Ἀθῆναι καὶ Φλωρεντία, συνεδέθησαν ἱστορικῶς πρὸς ἀλλήλας. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Ἀττικολῶν βλέπομεν πρὸς τούτοις ἱστάμενον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τὸν πρῶτον Ἑσπεριώτην, ὅστις περετήρησε τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν μετ' ἐπιστημονικοῦ βλέμματος, ἀντέγραψεν ἐπιγραφὰς καὶ ἐχνογράφησε μνημεῖα. Ἦν δ' οὗτος Κυρκιὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος. Ὀλίγον ὕστερον εἰπήλασαν εἰς τὴν χώραν οἱ Τούρκοι, καὶ ἐπὶ αἰῶνας πάλιν κατεκάλυψε τὰς ἀτυχεῖς Ἀθῆνας βυθὸ σκοτός καὶ λήθη.

Ἄρ. Προβελέγιος

ΑΙ ΓΕΡΑΝΟΙ ΤΟΥ ΙΒΥΚΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΜΜΕΤΡΟΝ

Διαλαβὼν ἄλλοτε ἐν τῇ Ἀθηναίῳ (τόμ. 5', σελ. 259—265) περὶ τοῦ ἐν τοῖς πηλαιοῖς συγγράμμασιν ἀναφερομένου ἀρχαίου περὶ τοῦ Ἰβύκου διηγήματος, κατέληξεν εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα·

«Ὁ Ἰβύκος, ἐπιφανὴς λυρικὸς ποιητής, ἐκ Ῥηγίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καταγόμενος καὶ ἀκηάσας τὸ 540 π. Χ., ἦλθε ποτὲ εἰς τὸν τύραννον τῆς Σάμου Πολυκράτην, φημιζόμενον διὰ τὸν παροιμιώδη αὐτοῦ θησαυρὸν καὶ διὰ τὴν ἐνθερμον πρὸς τὰς Μούσας φιλίαν. Διατρίψας δ' ὁ ποιητὴς ἐν τῇ Σάμῳ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ πολλῶν ἀγαθῶν πληθεύς, ἀπεφάσισε νὰ ἐπκνέλθῃ εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα, τὸ Ῥήγιον. Ἐπιβὰς δὲ πλοίου Κροτωνιατικοῦ, ἐπκνέκαμπεν εἰς τὴν ἐστυοῦ, ὅτ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλοῦ, ἀνακκλύψαντες οἱ ναῦται ὅτι εἶχε χρήματα πολλά, ἐξέριψαν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα σφοτερισθῶσι τὸν θηταυρόν. Ὁ δυστυχὴς ποιητὴς περιελθὼν εἰς τὴν ἐσχάτην στιγμήν καὶ οὐδέν τι ἔχων βοηθὸν ἢ μάρτυρα, εἶδεν ἐξαίφνης περὶ αὐτὸν πετομένους γεράνους καὶ ἐν τῇ ἐλλείψει πάσης ἐλπίδος ἀποταθείς πρὸς ἐκαίνας αὐμαῖς, εἶπεν, ὦ γέραννοι, ἔστε οἱ μάρτυρές μου» καὶ αὐτὸς μὲν κατεποντίσθη, τὸ δὲ πλοῖον κατέπλευσεν εἰς τὸν Κρότωνα. Ἡμέραν δὲ τινα τελουμένου θεάτρου καὶ κατὰ τύχην διερχομένων γεράνων, εἶπέ τις τῶν ναυτῶν εἰς τὸν παρκακθήμενον ἐταῖρον αὐτοῦ· «βλέπεις τοὺς μάρτυρας;» Ἡ φράσις αὕτη μεγάλην ἐποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τινὰ δόξουν Πυθαγόρειον, ὅστις, ὑπονοήσας τὰ γενόμενα, ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν χιλίων,¹ καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπηρνοῦντο

¹ Οὗτοι ἦσαν χίλιοι ἄνδρες, διοικηταὶ τῆς πολιτείας τῶν Κροτωνιατῶν καὶ αἰρετοὶ ἀπὸ τιμημάτων, καθ' ὃ εἰπάξει ὁ Müller (Die Dorer, τόμ. Β', σελ. 179).